

ÇELİK GÜLERSOY, *Dolmabahçe*, İstanbul 1984, 224 sayfa. Metin içi renkli ve siyah-beyaz tablolar ile birlikte. 'Çağlar Boyu İstanbul Görünümleri' dizisinin 3. cildir.

Merkeziyetçi büyük imparatorluklar kurmuş olan devletler, başkanlarının oturduğu anıtsal saraylar meydana getirmişlerdir. Bunun siyasal gücü göstermesi yanında, bir dönemin sanat çalışmalarını yansıtmaları bakımından da ayrı bir yeri bulunmaktadır. Bir ikametgâh yeri olarak kullanılan bu binaların çok değişik fonksiyonları da bulunurdu. Osmanlı Sultanları da, başkent olarak kullandıkları kentlerde çeşitli saraylar meydana getirdiler. Ne yazık ki, Anadolu Selçuklu Devletinden başlamak üzere, Topkapı Sarayına gelinceye kadar geçen süre saraylar hakkında bildiklerimiz, yazılı kaynaklar ile sınırlıdır. Edirne sarayı bile, Rifat Osman tarafından yapılan araştırmalar sonunda bize bir tasvir olarak kalmıştır. Topkapı Sarayı ise bu badireyi atlatarak günümüze kadar gelmiş, hakkında pek çok yayım yapılmıştır. Onun yerine geçmeğe aday bir saray ise, kuranların kısa bir süre sonra tarih sahnesinden çekilmesinden sonra, tarihsel işlevini çabuk yitirdi. Bu da şimdi elimizin altında bulunan kitapta detaylı olarak anlatılmaktadır.

İstanbul'un tarihsel anılarını meydana getirdiği kitaplıkta ve notlarında yatırmayı kendisine gaye edinen sayın Çelik Gülersoy, bu sarayı detaylı olarak inceleyerek, çalışmalarına bir yenisini katmış bulunuyor. Sunuş kısmında, âdeta bir mensur şiir ile bu yapı hakkındaki duygusal yönünü dile getiren Gülersoy, tarih belgelerinin bazan acımasız olan hükümlerinden kendisini kurtarmağa çalışarak, bir İstanbul hayranı, sanatsever, kültür konularının tarafsız sevgilisi olarak bu yapıya değinmektedir. Böyle bir ikili yaklaşım, kanımca hiç bir eser için yapılamaz. Ya belgelerin verdiği katı bilgileri bir eleştiri süzgecinden geçiririz, veya sırf bir duygusal önyargı ile bir konuyu ele alırız. İkisini birleştirmede, araştırmacının muhakkak yetiştiği ortamın büyük payı bulunmaktadır. İstanbul'un bir değişim sürecini yakından izlemiş, bir kültür adamı olduğu kadar, hukuk kurallarının keskin kararları ile de karşı karşıya kalmıştır. Böyle bir yetişme onun çalışmalarını engellemek yerine, yeni malzeme ve bilgi toplama alanına itmiştir ki, ortaya çıkan bir dizi özgün çalışmaya bir yenisi daha eklemektedir.

Eser üç ana bölüme ayrılmıştır. Tarih, Yapı, Ziyaret. Tarih kısmında, yapılaşından Cumhuriyetimizin kurucusu M. Kemal Atatürk'ün nâşının buradan Yavuz zırhlısına bindirilişine kadar geçen süre incelenmiştir. Bunun bir de öncesi bulunduğu için, ayrı bir fasıl da açılmıştır. Çünkü, adından da anlaşılacağı üzere, bulunduğu yer, denizden kazanılmış bir toprak parçasıdır. Engibeli bir arazi üzerinde bulunan İstanbul ve civarında, av partilerinin düzenleneceği arazi çok azdır. Bu nedenle Fâtih Sultan Mehmed ve Kanuni Sultan Süleyman çoğu kez Edirne'ye kadar uzanan geziler yapmışlardı. XVII. yüzyıl başlarında bunun İstanbul çevresine kaydırılması için bir arazi kazanılması uygun görülmüş, Boğazın tam başlangıç yeri bu seçim sırasında nasibini almıştır. Buralara avlanmalara gelenlerin gereksinmelerini karşılamak için binalar da yapılmıştı. Şimdi en ufak bir iz kalmayan bu

geçmiş için, kaynaklar taranmıştır. Gene de ismi veren muhakkak saraydı. Uzun sayılacak bir yapım döneminden sonra 1855 yılında açılan saray, bir ikametgâh olarak kullanılmıştır. Bir saray olmaktan öte, memleketimize girmeğe başlayan batı geleneklerinin de kaynaşacağı bir yer olarak düşünülmüş. Bundan dolayı her bir yanı için batı dünyasından bir özellik taşınmıştır. Binanın yanına yapılan tiyatro da, bu sanat akımına yabancı kalan toplumumuza bir yenilik idi. Yerinin güzelliği, yapılan çabalar bu sarayı kısa bir zaman içinde seçkin duruma getirmekle beraber, Yıldız Sarayı karşısında fazla bir ilerleme sağlayamadı. Deniz tarafının güvensiz olması karşısında başka bir sarayı tercih eden Osmanlı sultanları, Dolmabahçe Sarayını ihmal etmemekle beraber bir vitrin gibi kullandıkları anlaşılıyor. Görkemli odalar, bunları süsleyen sayısız sanat eserleri şimdi övünülecek kalıntılardır. Bunların kimler zamanında meydana getirildiği, hangi dönemlerde ne gibi zevklerin egemen olduğu, sayın Gülersoy'un akıcı üslubu ile yapı ziyaret kısımları içinde gözler önüne serilmekte; bunları destekleyen göz alıcı resimler, saray yanında âdeta İstanbul'un bir dönemini de görüntüsüyle, kıyafetiyle, yamaçlarıyla, binalarıyla bize aktarmaktadır. Hatta günümüzde hemen yanında bir futbol alanı yapılmaya başlandı. Hatta resimli olarak eklenmiştir. Ziyaret konusunda çok hassas davranılan bu saray için zengin içerikli bir kılavuza kavuşmuş olmak ve İstanbul'un değerli bir incisinin bilimsel olarak ele alındığı bu kitabı yaratması bakımından, müellifi kutlamak kaçınılmaz bir görevdir. Bir tarih devresi ile birlikte, yakın geçmişimize dair hiç umulmadık izlenimler veren Gülersoy, bunların bir kısmını yakından yaşamaktan da öte, teneffüs ederek içinden yetişmiştir. Şimdi anlarında değil, yazdığı satırlarda kalmaktadır. Büyük boyda, en nefis bir kağıda, göz alıcı tablolar ile birlikte yayınlanan bu eser, bir binayı tanıtmaktan öte, yöreyi ve tarihi tanıtmak bakımından da başarılıdır. Böyle cesaretli bir girişimi başardığı için, adını verdiği İstanbul Kitaplığı ile birlikte anılacaktır.

Doç. DR. MAHMUT H. ŞAKIROĞLU